

Művészetpedagógiai koncepció

„Minden képzelőerő kérdése. Felelősségünk a fantáziánkból indul ki. Megfordítva: ahol nincs képzelőerő, ott nem jön létre felelősségérzet. A felelősség az álmoknál kezdődik.”

Murakami Haruki

I. Alap gondolatok és konstruktív pedagógiai alapvetés

A Káva Budapest első színházi nevelési társulata, magas szakmai színvonalon, elismerten működő, nemzeti és nemzetközi programokat bonyolító drámapedagógiai és színházi műhely.

Misszióink egy olyan társadalom létrejöttének segítése, amelynek tagjai nyitott, egymás felé forduló, önmagukért és egymásért felelősséget vállaló emberek.

Munkánk során abból a pedagógiai alapelvből indulunk ki, hogy a gyerekek nem kialakulatlan felnőttek, hanem sajátos tapasztalatokkal rendelkező autonóm emberi lények. A művészet a körülöttünk levő világ megismerésének eszköze, társulatunk a színház és a dráma tartalmi és formai elemeinek segítségével arra törekszik, hogy segítse a fiatalokat életük, és az őket körülvevő világ megértésében.

Fő tevékenységünk színházi nevelési programok készítése és rendszeres megvalósítása általános- és középiskolai csoportok számára. Mindemellett elköteleztünk vagyunk drámaprogramok és hosszabb távú drámaprojektek megvalósításában is.

A tanítási drámát (DIE = Drama in Education) és a színházi nevelési programokat (TIE = Theatre in Education), olyan - kommunikációt teremtő - módszereknek tekintjük, melynek használata során az érzelmek segítségével sajátos gondolkodási forma alakulhat ki. Így közelebb juthatunk a felvetett problémák mélyebb szintű megértéséhez, ezáltal pedig önmagunk, a másik ember és a minket körülvevő világ megértéséhez, tehát egyfajta tudásbeli változáshoz.

A színházi nevelési programok elősegíti olyan tartalmak kialakulását és fejlődését, mint – többek között - az önismeret és önreflexió, felelősségtudat, kritikai képesség, kreativitás és empátia.

Tevékenységünk alapját a konstruktív pedagógia jelenti, amennyiben a tudás aktív, belső, személyes felépítésében hisz: minden tudásunk, amivel egyénileg rendelkezünk, bennünk felépült, általunk konstruált tudás. Nem kívülről jön, nem adható és ezért nem vehető át; amit tudunk, az a mi személyes interpretációnk, modellünk a világról. E modell kialakításában alapvető szerepet játszik a személyes, előzetes tudás. A belső folyamat során kialakuló tudás önmaga törvényei szerint élő, fejlődő, a mindennapi tapasztalatok alapján változó rendszer.

A tanulás folyamata egyben szociális folyamat is: a társas érintkezések döntő szerepet játszanak abban, ahogyan magunkban megkonstruáljuk a világ modelljét. Koncepciónk szerint a tudás konstruálásának és gyakorlati alkalmazásának folyamatában nélkülözhetetlen szerepe van a társulatunk által is alkalmazott színházi nevelés és tanítási dráma módszertanának.

A színházi nevelési és tanítási dráma programok a tapasztalati tanulásra támaszkodnak úgy, hogy a kommunikációhoz a vizualitás, a beszélt nyelv és a mozgás összessége által keltett érzelmeket használják fel. A résztvevő felfedezi az összefüggéseket, a konkrét átélés révén elvonatkoztat, maga konstruálja a

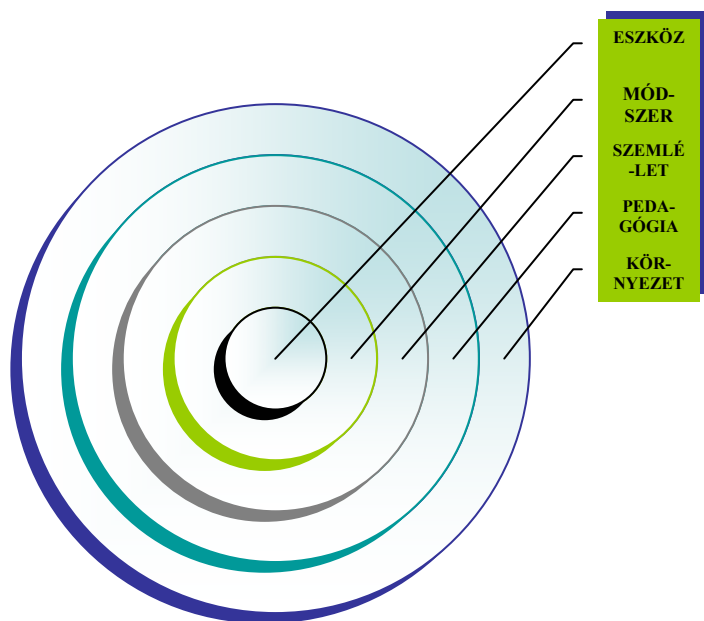
szabályt, az összefüggést, az elvont fogalmat, induktív gondolatmenettel hoz létre új tudást és késztetést újabb megismerő cselekvésekre.

II. Drámapedagógiai szemlélet; rendszer a szemlélet segítségével

Társulatunk a drámapedagógia elnevezés alatt elsősorban gondolkodás- és szemléletmódot, másodsorban kommunikációs és cselekvési módot ért, melynek középpontjában a drámaiság fogalma áll. A helyzetek azon sajátosságát értjük ezalatt, hogy feszültség jelenik meg bennük, azaz drámát lehet építeni rájuk. Mindazok a helyzetek rendelkeznek ezzel a sajátossággal, melyekben a szereplőknek valamilyen cselekvési döntést kell meghozniuk, s ez a döntés életükre (vagy a közösség életére) jelentős hatással van¹. Mindez abból a szempontból jelentős, hogy a lényegi döntések egyfajta próbára teszik a megértési folyamatot.

Úgy látjuk, hogy a dráma mint önálló elméleti és gyakorlati pedagógiai rendszer még nem fejlődött ki Magyarországon. Az általunk ismert pedagógiák közül - mint fentebb írtuk - a konstruktív pedagógiával látjuk a legszorosabb kapcsolatot, közös nevezőnek tekintve a mélyebb szintű megértésre való törekvés alapgondolatát.

Talán a vízbedobott kő képe mutatja legszemléletesebben, mit gondolunk a fentiek közti összefüggésekről és a színházi nevelési programok helyéről: a koncentrált körökben gyűrűző hatás eléri a legkülső gyűrűt is; azok az eszközök, melyeket a színházi nevelési programok és a tanítási dráma módszerével, a drámapedagógia szemléletének segítségével alkalmazunk, a konstruktív és cselekvő pedagógiák részei - mindezek együttesen a körülöttünk lévő világban alkalmazható tudás létrejöttének folyamatát írják le. Ha eredményes az általunk megvalósított program, az – reményeink szerint – kihat az összes résztvevő környezetére is. A folyamat kétirányú: a legkülső gyűrű változásai is hatnak a legbelül lévő eszközökre.

¹ Forrás: www.drama.hu

ESZKÖZ, azok a konkrétumok, amelyek játék formájában megvalósulnak = munkaformák, konvenciók, színházi jelenetek, kérdéstechnika, szerepbelépés stb.

MÓDSZER, aminek a segítségével az eszközöket értelmesen elrendezzük = színházi nevelési program (TIE), tanítási dráma (DIE), szabályjáték-sor, dramatikus játék, színházi forma, szakértői dráma.

SZEMLÉLET, ami a módszer általános ideológiáját, emberképét adja = drámapedagógia.

PEDAGÓGIA, aminek keretében az adott szemlélet megvalósulhat = a konstruktív pedagógia elmélete és gyakorlata.

KÖRNYEZET, aminek kérdéseire választ kell keresni = szűkebb, személyes környezet, mai magyar társadalom és a bennünket körbevevő világ; a kihívások közege, mely a feldolgozandó problémákat „biztosítja”.

Hiszünk abban, hogy amit csinálunk, személyiség-függő: a fiatalokkal való munkába saját személyiségünket „apportáljuk”. Mi is részesei vagyunk a közös gondolkodásnak, nekünk is van véleményünk a feldolgozandó témáról, azonban saját értékeinket, gondolatainkat adott esetben készek vagyunk újraértelmezni a művészi-pedagógiai folyamat során, ezeket nem akarjuk a résztvevőkre erőltetni.

A színházi játékokban igyekszünk pontos határokat szabni a szabad gondolkodás érdekében – ez elsősorban a téma és a feldolgozást segítő kérdések minél pontosabb, célzottabb megfogalmazását jelentik. Igyekszünk a nyelvet nem csak, mint a gyerekekhez vezető hidat, hanem mint jól forogtatt „fegyvert” használni a termékeny, művészi újragondolás érdekében.

III. A színházi nevelés² módszere

Színházi nevelési foglalkozásainkon erkölcsi-morális, mikro- és makrotársadalmi problémákat járunk körül a hozzánk látogató gyerekekkel, fiatalokkal közösen. Munkánk során a színházat és a drámát eszközként használjuk, a cél minden esetben a probléma megértésének elmélyítése.³

A módszer lényegi eleme, hogy vendégeink a nézői attitűdöt résztvevői (egyben partneri) attitűdre cseréljék a közös alkotói folyamat során: a fiatalok nemcsak megfigyelői, hanem sokszor írói is a megjelenített történetnek, mely a helyzetek végiggondolásával, elemzésével, sűrítésével, átalakításával és adott esetben megjelenítésével születik. Ilyen módon tehát, egyfajta tapasztalati tanulás jön létre.

A tapasztalati tanulás - Kurt Lewin, a neves szociálpszichológus szerint - jelentősen befolyásolja a tanulók, esetünkben a foglalkozásainkon résztvevő gyerekek illetve fiatalok észlelését, gondolatait, attitűdjeit (érzelmeit és viselkedését), valamint értékorientációját. A tapasztalati tanulás abból indul ki, hogy az emberek jobban hisznek abban a tudásban, amit saját maguk fedeztek fel, mint abban, amit mások prezentáltak nekik. A tudás hatékonyabb, ha aktív, mint ha passzív. Önmagában véve valamely elméleti információ nem elégséges az egyén hiedelemrendszerének és viselkedésének megváltoztatásához, de csupán a tapasztalat átélése sem elegendő a változáshoz, a hozzá kapcsolódó hiedelmek feltárása és változása nélkül.

² A jelenlegi hazai szakmai terminológia szerint a *színházi nevelés* szakkifejezés tág kört jelöl, beletartozik szinte minden olyan színházi műfaj, program és akció, ahol valamiféle tudatos interaktivitás jön létre néző és fiatal résztvevő közt. A színházi nevelési programok e kör egyik speciális, saját, jól kidolgozott metodikával rendelkező, jelentős múltra visszatekintő válfaját jelentik.

³ Értelmezésünkben egy probléma komplex megértéséhez az érvényes megoldások keresésére való késztetés is hozzátartozhat.

A jelentésváltozás lehetővé teszi az egyén számára, hogy újfajta módon viselkedjen, cselekedjen. Változás előidézéséről beszél Vigotszkij is, mikor központi fogalmáról a „legközelebbi fejlődési zóna” elméletéről szól. E zóna megkülönbözteti a gyermek egyéni teljesítményét a más kompetens személyek (tanárok, szülők, nevelők) segítségével elért teljesítménytől. Segítséggel a gyermek mindig egy magasabb fejlődési szintet tud elérni, vagyis az oktatónak a legközelebbi fejlődési zónára kell összpontosítania. Ilyen módon tehát szintén egyfajta új nézőpont, új keret jöhet létre.

„Ez alatt a tanításnak nincs fejlesztő hatása, mert nem közvetít új tudást, a zóna feletti sávból pedig nem profitálhat a tanuló, mert a kitűzött feladatokat nem tudja megoldani. A „legközelebbi fejlődési zóna” elméletének különböző interpretációi és továbbfejlesztései mind egy olyan sávot vonnak meglevő tudása fölé, amelyen belül kell maradnia a tanításnak ahhoz, hogy az ne legyen túlzott egyszerűségénél fogva haszontalan vagy túlzott bonyolultságánál fogva felfoghatatlan” (Csapó 2006:2-16)

A fentiekből következően a drámapedagógiával, ezen belül a TIE és DIE programokkal foglalkozók feladata az lehet, hogy a foglalkozásokon részt vevő fiatal egy probléma összetett elemzésén keresztül, a művészi eszközök, valamint a folyamatot katalizáló és facilitáló drámatanár(ok) segítségével, az adottnál magasabb megértési szintre kerüljön, lehetősége legyen egy helyzet „átkeretezésére”, egy másféle attitűd kipróbálására, adott esetben rögzítésére. Meggyőződésünk, hogy ez csak a részt vevő fiatal valamilyenfajta szerep- és felelősségvállalásán keresztül jöhet létre.

Színházi nevelési és drámaprogramjaink sokszor szélsőséges példákat mutatnak, hogy ezzel még a legkényelmesebb nézőt is állásfoglalásra „kényszerítsék”. A néző meg kell, hogy kérdezze magától: ebben a helyzetben vajon és is ugyanezt tenném? Célunk, hogy a néző-résztevő belehelyezkedjen az adott helyzetbe és meghatározza ahhoz fűződő viszonyát! Ebben annak kockázata is benne rejlik, hogy a résztvevő (a tanár is) megváltoztathatja a vizsgált problémához kötődő alapállását.

Így tehát egyik legfontosabb kulcsszavunk a **felelősség**, mely több szinten tölti be kiemelt szerepét:

- saját felelősségünk, hogy valódi tanulási helyzetet teremtsünk, ahol a résztvevők igazi (számukra fontos) kérdésekkel találkozhatnak,
- a jelenlét felelőssége, mely azt jelenti, hogy mindannyian, akik a folyamatban részt veszünk, tudatában vagyunk annak, hogy itt és most lehetőségünk van egy vagy több fontos kérdéstről közösen gondolkodni,
- a színházi játékon belüli felelősség, mely a szavakban, cselekedetekben, döntésekben nyilvánul meg.

Módszerünk ezen elemek következetes alkalmazásán keresztül járul hozzá a társadalmi felelősség minél szélesebb körű tudatosulásához. Munkánk célja a paternalizmus jelenvaló eszményének és gyakorlatának megkérdőjelezése, egyben a saját magunkért és a minket körülvevő társadalomért érzett felelősség vállalásának előtérbe helyezése.

IV. Társadalmi hatás

Feladatunknak tartjuk, hogy megszüntessük azt a fajta különös, egzotikus idegenség-érzést, mely körülvesz bennünket, határozott nézetünk tehát, hogy növelni kell a színházi nevelési és tanítási dráma programok **társadalmi beágyazódottságát!**

Annál is inkább, mert egyfajta szociológiai, antropológiai szempontból elmondható, hogy szemléletünk alapján megvalósuló pedagógiánk módszerei színházi és drámás eszközöket használnak fel, egy-egy társadalmi illetve társas együttéléssel kapcsolatos problémát állítanak a tanulás fókuszába, és e problémán „vezetik végig” a résztvevőket - a foglalkozásokra érkező iskolai osztályokat.

A színházi nevelési program úgy kap értelmet, mint olyan egyszeri esemény, amely lehetővé teszi, hogy a résztvevők a fiktív térben végrehajtott cselekvéseken (és dramatikus megjelenítéseken) keresztül újrátsszák és reflektálják hétköznapi cselekvéseiket. Így nézve, foglalkozásaink egy olyan közösségi élménynek biztosíthatnak teret, amely a résztvevőket arra készíti, hogy meg- és átfogalmazzák saját, egymáshoz fűződő viszonyaikat, illetve azokat az összefüggéseket, amelyek ezeket a viszonyokat szervezik. Ebben az értelemben foglalkozásaink, mint valamiféle „későmodern rítusok”, integrálják és felnagyítják a társadalom - gyerekeket is érintő - tipikus konfliktusait és értékkelképzeléseit, valamint ahhoz alkotó módon viszonyulnak, egyfajta „társadalmi performanszt” hozva létre.

Célunk tehát a drámapedagógiai szemlélet és a színházi nevelési módszer minél szélesebb körű megismertetése, terjesztése. Ennek érdekében működtetjük *módszertani fejlesztés* projektünket, melynek feladatai közé tartozik kiadványok, módszertani anyagok készítése, képzések lebonyolítása itthon és külföldön (elsősorban Közép-Kelet Európában), valamint nemzetközi kapcsolatok felkutatása, szakmai együttműködések kialakítása.

Különös figyelmet fordítunk a hátrányos helyzetű gyerekek és fiatalok csoportjaira. Hiszünk benne, hogy a drámapedagógiai szemlélettel megvalósuló programok alkalmasak a társadalmi érzékenység és a közéleti aktivitás fokozására, egyben a hátrányos helyzetű fiatalok integrálásának kiváló lehetőségét nyújtják.

Társulatunk jelenleg egyszerre végez igényteremtő és igénykielégítő munkát. Budapest egészéről jöhetnek hozzánk a különböző iskolatípusok osztályai; munkánkat nemre, etnikai hovatartozásra, társadalmi helyzetre, vallásra való megkülönböztetés nélkül végezzük.

Törekszünk arra, hogy az iskolákkal az eddigieknél szorosabb kapcsolatot alakítsunk ki, ami a visszajelzések, a programok utóélete és az új programok fejlesztése szempontjából kiemelten fontos.

Munkánk oktatáspolitikai értelemben független a mindenkor NAT-tól, ugyanakkor programjaink – melyek minden esetben a felfedezés lehetőségét nyújtják - bármely helyi tantervhez adaptívan illeszkednek.

V. A minőség garanciái

Fenntartó szervezetünk elkötelezett egy állandó társulat fenntartásában és folyamatos építésében.

Belső szakmai értékelési rendszert alkalmazunk, melyet folyamatosan fejlesztünk. E rendszer szerves része a programok értékelése szóban és/vagy írásban színész-drámatanári, résztvevői és külső megfigyelői oldalról.⁴

Színházi nevelési és drámaprogramjainkon általában egyszerre egy osztályt (csoportot) látunk vendégül, melynek elsődleges indoka, hogy a megszokott tanár-diák arányt (és viszonyt) felborítva, teljesebb figyelem juthat a résztvevőkre és a színházi hatások művészi kidolgozása, megvalósítása is nagyobb teret kaphat. Tanuló szervezetnek tartjuk magunkat, mely a szervezeti és szakmai megújulási törekvések folyamatában törekszik állandóságra. Nagy teret hagyunk munkatársainknak kreatív gondolataik megvalósítására, melyeket külső-belső képzésekkel is segítünk.

⁴ 2008 óta az EFQM minőségbiztosítási rendszer nonprofit szervezetekre átdolgozott változatát alkalmazzuk. 2009-ben elnyertük az *Elkötelezettség a kiválóságért* díjat az európai elismerési szint sikeres teljesítésért.